

СПІЛЬНА КОНФЕРЕНЦІЯ Альпійської та Карпатської конвенцій для обміну практичним досвідом управління популяціями великих хижих ссавців (6-8 березня 2024 р., Брдо при Крань, Словенія)

Великі хижі ссавці – ведмідь бурий (*Ursus arctos* L., 1958), рись євразійська (*Lynx lynx* L., 1958) і вовк сірий (*Canis lupus* L., 1958) – невід’ємна складова частина природного спадку Європи. Колись вони були поширені по всьому континенту, а зараз їх життєздатні популяції в цій частині світу збереглися тільки у Скандинавських країнах, Європейській частині росії, на Балканах, у Карпатах та в Альпах.

Ці тварини, які для свого проживання вимагають великих просторів, були вимушені відступити під натиском людини у найвіддаленіші та найнедоступніші ділянки дикої природи. Зберегти цих тварин неможливо ні в межах окремих природоохоронних територій, ні в межах окремих країн. У своїх далеких міграціях великі хижаки не знають кордонів. Тому зберегти їх можна тільки спільними зусиллями країн, на території яких мешкають ці тварини.

Альпійський та Карпатський регіони Європи є ключовими гарячими точками біорізноманіття в Європі, де все ще мешкають життєздатні популяції великих хижаків. Не випадково секретаріати Карпатської і Альпійської конвенцій у березні 2024 року організували спільну конференцію для вивчення стану популяцій великих хижих ссавців, загроз для їх існування та обміну досвідом у справі їх збереження. Нижче наводиться огляд матеріалів цієї конференції.

1. Проблеми збереження євразійської рисі

1.1. Стан популяцій рисі

Популяція карпатської рисі (*Lynx lynx*) вважається однією з найбільших у Європі, її загальна чисельність становить 2100-2400 рисей. В даний час її ареал охоплює північно-західну і південну частину гірського ланцюга Карпат від Румунії, південного заходу України, Словаччини, північної Угорщини, півдня Польщі до південно-західної Чехії, а останнім часом розширився до південно-західної Сербії та північної Болгарії (рис. 1) (Kubala et al., 2021). Більша частина популяції рисі проживає в межах Румунії (близько 2300 особин). У Словаччині нараховується 300-400 рисей, у польських Карпатах близько 200 особин, в українських Карпатах 400-430 особин рисі (Kubala et al., 2021; Cherepanyn et al., 2023).

В останнє десятиліття стан популяції рисі в Карпатах наразі стабільний, але спостерігається тенденція до повільного зменшення. Причинами цієї тенденції є браконьєрство, зменшення доступності здобичі, зменшення площі придатних оселищ та їх фрагментація, а також розширення транспортної інфраструктури (Kubala, 2024). Однак радує факт, що переважна більшість країн-учасниць Карпатської конвенції, включаючи Україну, вже мають розроблені плани дій щодо збереження і відновлення популяції рисі, що є значним покращенням з 2011 року.

Проведення в українських Карпатах синхронних обліків великих хижаків показало, що традиційна методика дає завищені результати через повторний облік одних і тих же особин на різних територіях (Довганич, 2021).

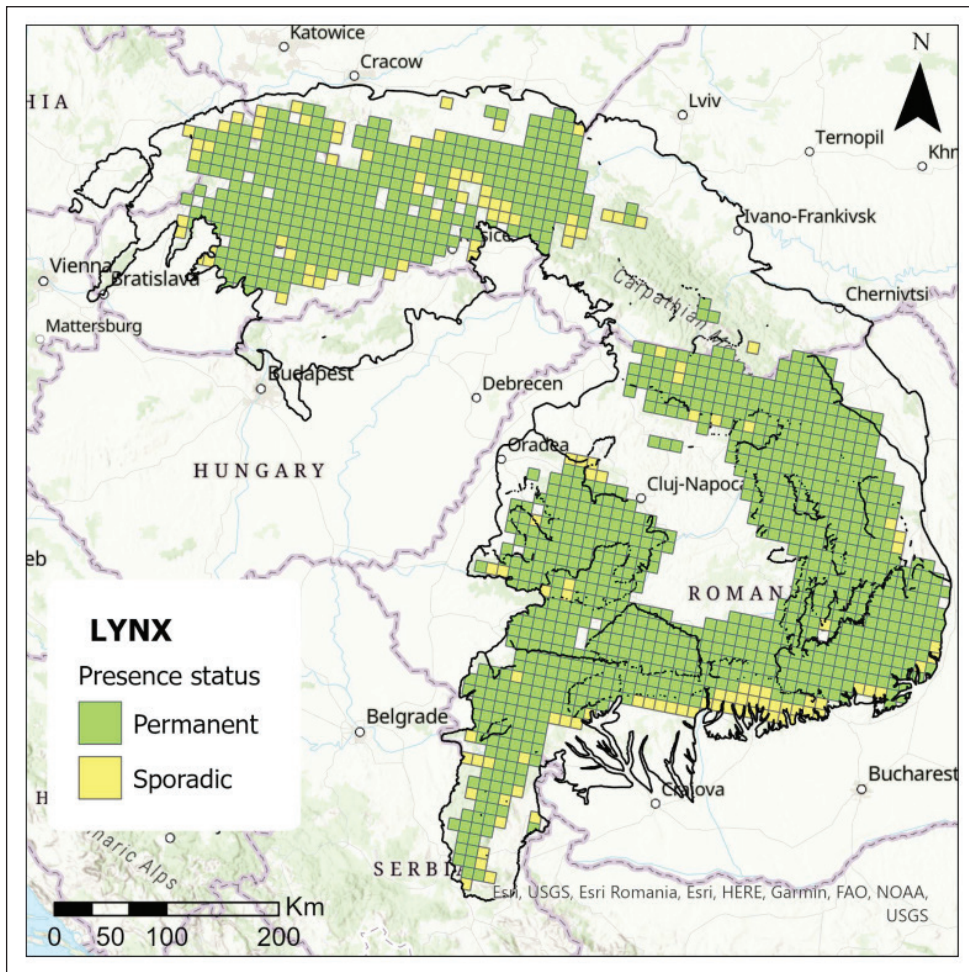

Рис. 1. Ареал популяції карпатської рисі (*Lynx lynx*) (Kubala et al., 2023)

В Альпах рись була винищена на початку 20 століття. Починаючи з 90-х років 20 століття почалися роботи по її реінтродукції. Зараз чисельність рисі відносно стабільна у значній мірі завдяки успішній реінтродукції у місця, де вона раніше була винищена, та успішній співпраці з мисливцями (Molinari-Jobin, 2024).

1.2. Моніторинг рисі

У Карпатах основним методом моніторингу рисі є облік з допомогою парних фотопасток, який виявився найнадійнішим, оскільки дозволяє ідентифікувати окремих особин (кожна особина рисі має унікальний малюнок на хутрі). Цінна інформація одержується також з допомогою телеметрії та генетичних досліджень.

В Альпійському регіоні хорошим інструментом моніторингу рисі є картографічна мережа SCALP, яка може бути розшире-

на до Карпат. Через те, що в Альпійському регіоні активно здійснюється реінтродукція рисі, дуже важливим типом моніторингу є генетичний. Він дозволяє оцінювати ступінь інбридингу реінтродукованих мікропопуляцій і вчасно додавати свіжий генетичний матеріал з інших частин популяції (Molinari-Jobin, 2024).

2. Проблеми збереження ведмеда бурого

2.1. Стан популяцій ведмеда

Популяція карпатського бурого ведмеда (*Ursus arctos*), яка оцінюється в близько 7630 особин, є другою за величиною популяцією в Європі. Його ареал простягається від Румунії та північної Сербії до південно-західної України, Словаччини та південної Польщі (рис. 2) (Hubert, 2018). Присутність ведмеда також іноді фіксується в Чехії та Угорщи-

ні. Більшість ведмедів проживає в Румунії (5850-6300 особин) та Словаччині (1034-1489 особин), значно менше в Україні (375 особин) (Hubert, 2018; Cherepanyn et al., 2023).

В українських Карпатах у зв'язку із заборонаю полювання через війну, а також через те, що більшість чоловічого населення перебуває у лавах збройних сил або за кордоном, чисельність ведмедів за останні два роки помітно зросла.

В Альпах завдяки запровадженим природоохоронним заходам також спостерігається тенденція до повільного зростання чисельності популяції ведмедя (Groff, 2024).

2.2. Моніторинг ведмедя

Для моніторингу бурого ведмедя в Карпатах як приклад належної практики польових робіт була вказана Румунія, де у 2023 році було зібрано понад 15 000 зразків у рамках неінвазивного моніторингу ведмедів (Pop, 2024).

В українських Карпатах з ініціативи і за підтримки Всесвітнього фонду природи (WWF) у 2020-2022 рр. були проведені генетичні дослідження карпатської популяції ведмедя, а також обліки ведмедя з допомогою фотопасток. Обліки ведмедя з допомогою фотопасток в українських Карпатах проводяться з 2021 року також за підтримки Франкфуртського зоологічного товариства.

В Альпах у 2002 році розпочався генетичний моніторинг ведмедя та систематичний моніторинг за допомогою фотопасток. Генетичний моніторинг (як випадковий, так і систематичний) у довгостроковій перспективі має стати базовим інструментом контролю за станом популяції ведмедя. Але для ефективної роботи лабораторії мають тісно співпрацювати, а також використовувати однакові методики. З точки зору даних про чисельність метод спостереження за допомогою фотопасток менш важливий, ніж ге-

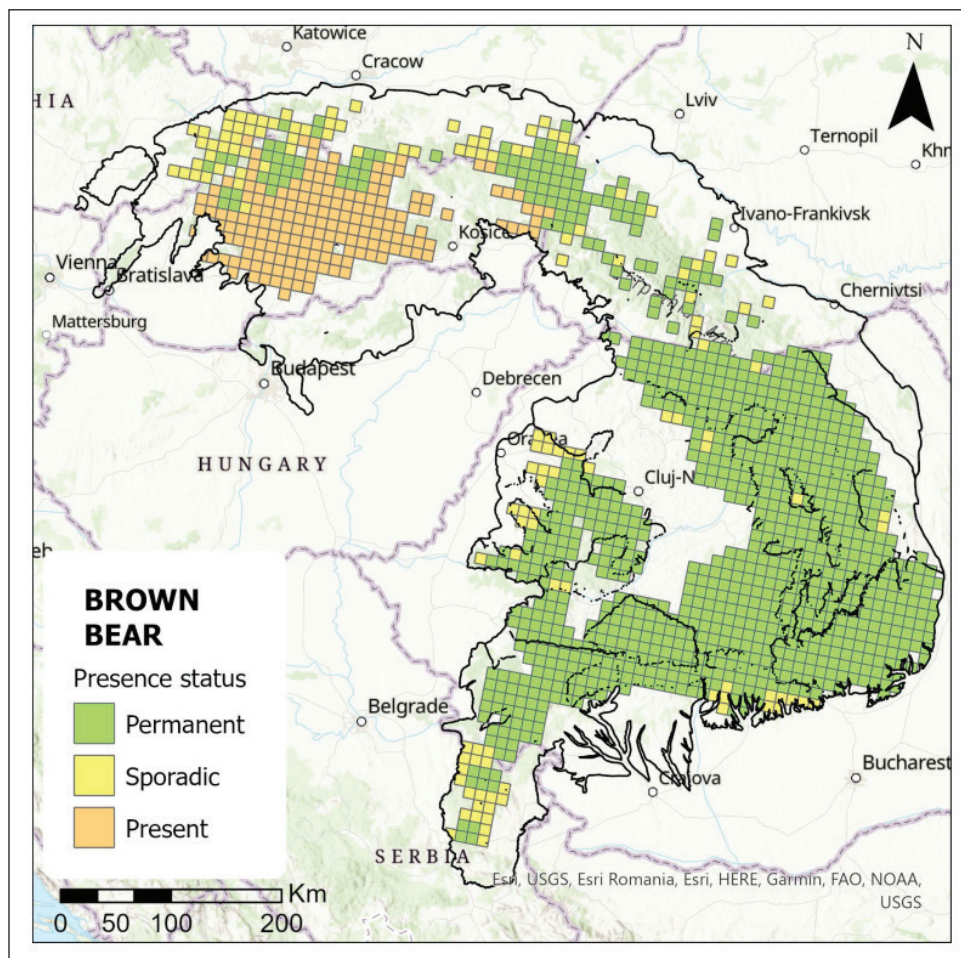

Рис. 2. Ареал популяції карпатського бурого ведмедя (*Ursus arctos*) (Kubala et al. 2023)

нетичний моніторинг, але він важливий для виявлення присутності ведмедів на периферії ареалів популяцій. Моніторинг ведмедів проводиться раз на два роки в центральній Італії і щорічно в інших частинах країни (Groff, 2024).

2.3. Проблемні ведмеді

В Альпах за останні 10 років було зафіксовано 8 нападів ведмедів на людей, 1 з яких закінчився летальним результатом. Проблемні ведмеді вимагають особливих заходів, а агресивних особин доводиться видаляти без зволікань. На думку деяких фахівців, конфлікти між ведмедями і людьми можна зменшити, але неможливо повністю усунути. Покращення ставлення людей до ведмедів видається важливішим, ніж судове переслідування з точки зору зменшення браконьєрства (Groff, 2024).

Обговорювалися три типи можливих заходів щодо проблемних ведмедів: 1) захист від нападу ведмедя на людину (наприклад, спеціальні спреї та гумові кулі); 2) переселення проблемних особин у більш віддалені від поселень людей місця; 3) відстріл. Відмічена дуже обмежена ефективність засобів захисту від ведмедів, а також труднощі з переселенням проблемних ведмедів, пов'язані з нестачею місць для переселення та поганою підтримкою з боку приймаючих районів.

3. Проблеми збереження вовка сірого

3.1. Стан популяції вовка

Після депресії 1960-х і 1970-х років популяція сірого вовка (*Canis lupus*) загалом збільшується в чисельності та розширює ареал свого поширення в межах Центральної та Західної Європи (Voitani 2018). Карпатська популяція вовків 3460-3840 особин простягається на кілька країн – від північної Болгарії, східної Сербії, Румунії, південно-західної України, Словаччини, північної Угорщини до південно-західної Чехії та південної Польщі (рис. 3) (Kutal et al., 2016). Румунська популяція вовка нараховує понад 2500 особин. В українських Карпатах про-

живає понад 560 вовків, у Словаччині 300-400 особин, у Польщі близько 380 особин (Voitani, 2018; Cherepanyn et al., 2023).

Дані про стан популяції вовка в Карпатах все ще недостатні. Однак уже сьогодні можна сказати, що Карпати мають відносно високе генетичне різноманіття вовків. З 2013 по 2022 рік популяція вовків у чеських Карпатах зросла з 0 до приблизно 40 особин (Kubala, 2024).

3.2. Моніторинг вовка

В моніторингу вовків у Карпатах важливо використовувати генетику. До польового моніторингу можна з успіхом залучати волонтерів (наприклад, проєкт "вовчий патруль" у Чехії). Увага була приділена надійним оцінкам щільності населення вовків у Карпатах, а також уникненню подвійного підрахунку транскордонних зграй, залученню місцевих жителів до моніторингу вовків, оцінкам смертності вовків за допомогою телеметрії (невиявлене браконьєрство), стандартизації протоколів ветеринарних оглядів (здоров'я, паразити, причини смерті) та необхідності загальнокарпатських досліджень генетичної структури (Kubala, 2024).

В Альпах знадобилося 20 років, щоб об'єднати альпійські країни та гармонізувати результати моніторингу. Основне завдання полягало в тому, щоб створити методологію, яка дозволить уникнути подвійного підрахунку чисельності. Ключовим моментом є об'єднання результатів на основі одного і того ж підходу. Нова проблема полягає в тому, як зазвичай документувати гібридні зграї/пари та як відстежувати вовчі зграї в напівміських районах.

Різні методи моніторингу, що використовуються (включаючи різні способи повідомлення про чисельність зграй у Німеччині, іноді лише підрахунок кількості приплодів або отримання оцінки загальної популяції) ускладнюють отримання даних про загальну кількість вовків в Альпах. Велика кількість транскордонних особин ускладнює оцінку чисельності. Уніфіковані дані для всіх Альп вперше одержані в сезоні 2020-2021 (Marucco, 2024).

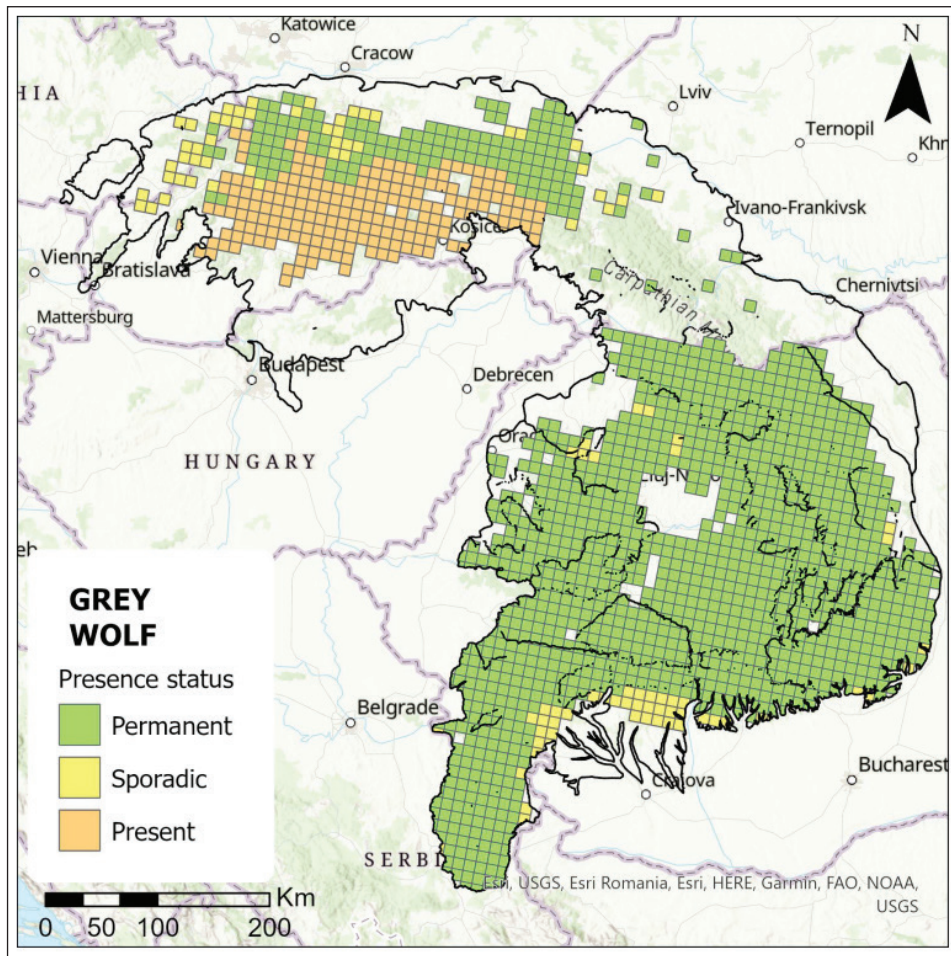

Рис. 3. Ареал популяції карпатського сірого вовка (*Canis lupus*) (Kubala et al., 2023)

Дискусія, пов'язана зі станом популяції та моніторингом вовків, була зосереджена на рекомендаціях з Альп, які ґрунтуються на спільних зусиллях отримати зразки для генетики, в ідеалі скрізь і одночасно. У разі нестачі фінансування повномасштабного моніторингу, мінімальний стандарт повинен стосуватися ареалу поширення виду. Ще однією темою стала гібридизація, яка стає однією з найзначніших загроз для популяції вовків. Важливо встановити спільне юридичне визначення гібрида, і це питання має бути узгоджене на міжнародному рівні.

Однією з проблем у звітності та порівнянні даних про стан популяцій вовка з різних країн є те, що дані іноді не є порівнянними: в одних країнах підраховується чисельність усіх вовків, в інших підраховується лише кількість зграй або кількість вовчат у виводку. Тому необхідна гармонізація та стандартизація збору даних.

4. Проблеми збереження великих хижаків та шляхи їх вирішення

В деяких регіонах Альп була проведена реінтродукція рисі. Було виявлено, що великою проблемою реінтродукції може стати інбридинг. Так у Динарських Альпах серед реінтродукованих рисей було виявлено настільки високий рівень інбридингу, що він перейшов у інбридингову депресію. Це поставило реінтродуковану мікропопуляцію на грань вимирання. Ситуацію вдалося поліпшити завдяки тому, що був започаткований проект LIFE Lynx. У рамках проекту було здійснено переселення до Хорватії та Словенії додаткових 18 особин рисі (LIFE Lynx). Мета проекту полягає в тому, щоб спланувати циклічні транслокації та підтримувати інбридинг між ними нижче 0,15. Якщо популяція рисі у Динарських Альпах не буде ефективно пов'язана з іншими сусід-

німи популяціями, інбридинг в Словенії знову почне зростати і в майбутньому будуть потрібні нові транслокації (Skrbinsek, 2024).

Однією з головних ідей, яка виникла під час дискусії на конференції, було те, чи можна поширити картографічну систему SCALP на Карпати. Ця система розглядається як ефективний засіб моніторингу рисі, однак її запровадження вимагає узгодження підходів у Альпах і Карпатах. Ще однією темою обговорення було підвищення екологічної зв'язності оселищ рисі через усунення штучних перепон, зокрема загорож на кордонах, та створення екологічних переходів на автомагістралях.

Цікавим пунктом для моніторингу взаємодії різних популяцій рисі є Україна, де популяції балтійської та карпатської рисей можуть зустрічатися всередині країни. Італія також має хороший потенціал для зв'язку між карпатською та альпійською популяціями рисі. За останні роки вже були успішно проведені певні дослідження. Існує можливість зв'язати популяції словенської та швейцарської рисей на території Італії.

Великою проблемою, яка ускладнює збереження великих хижаків, є конфлікт інтересів між ними і людиною. Запобігання конфліктам має три напрямки: захист худоби, контроль смертності худоби та грошова компенсація. Дослідження показали, що полювання на вовків не зменшує кількість конфліктів нападів вовків на худобу (Parr, 2024). І це закономірно. Полювання на вовків приводить до руйнування соціальної структури вовчих зграй, що порушує передачу інформації від досвідчених особин до молодих. Як результат, молоді особини, не навчені полювати на дику фауну, переходять на більш доступну здобич – свійську худобу (Довганич, 2016).

Також були висвітлені загрози для великих хижаків: розбудова дорожньої інфраструктури, розростання міст, фрагментація оселищ. Основними проблемами великих хижаків в даний час є звикання і наближення до поселень, а також випас худоби поблизу місць проживання великих хижаків.

Більшість проблем пов'язані з нападами великих хижаків на дрібну худобу (переважно вовки) та пасіки (ведмедь). Угорщина та Україна не мають встановленої схеми відшкодування збитків, завданих тваринництву великими хижаками, як це роблять інші країни Карпатського регіону.

В українських Карпатах чисельність вовків за останні два роки помітно зросла. Основною причиною є заборона полювання у зв'язку з війною.

Пан Томаш Берс (Berse, 2024) представив основні виклики та найкращі практики запобігання конфліктам людини і великих хижаків в Альпах. Що стосується проблемної поведінки ведмедів, пан Берс представив послідовність реакцій – відлякування (гумові кулі, ведмежі собаки), переселення і видалення проблемних тварин у разі повторного виникнення конфлікту. Вирішальне значення має профілактика цих випадків – використання захищених від ведмедів смітників, контейнерів тощо, щоб запобігти звиканню ведмедів до присутності людини. У гарячих точках конфлікту потрібен постійний діалог між фермерами та менеджерами. Були згадані приклади кращих профілактичних практик: електроогорожі, собаки-охоронці худоби, присутність пастуха. Потрібна хороша система контролю за застосовуваними профілактичними заходами в польових умовах, оскільки немає універсального рішення. У горах вільний випас худоби є традицією. Як наслідок, виникає більше спротивів превентивним заходам, а також більше проблем із захистом. У всіх альпійських країнах виплачується компенсація, в основному тільки за прямі збитки. Потрібне усвідомлення того, що компенсація призначена для пом'якшення конфлікту, а не для його запобігання. Тому сама компенсація недостатня для мінімізації конфлікту людини і великих хижаків. Велике значення має хороша система контролю за захисними заходами. Важливо аналізувати шкоду, яка виникає на об'єкті, захищеному нібито хорошим засобом захисту.

Як показує досвід деяких країн, застосування гумових куль для захисту від великих хижаків або їх відлякування видається не дуже ефективним. Випробування цього методу в Румунії в 2015 році показало, що він працював лише протягом доби або близько того, після чого ведмеді уникали автомобіля, пов'язаного з мисливцем, а не пострілів. У 2019 році метод знову пробували випробувати на практиці, але через складнощі з отриманням дозволу на таке втручання його не надали (Parr, 2024). У Німеччині спробували використовувати страйкбольну зброю замість гумових куль.

В Італії є система інтервенційних наборів для допомоги тим, хто постраждав від нападів великих хижаків. Вони можуть користуватися цим комплектом протягом декількох місяців, а тим часом встигають забезпечити собі захист.

Було висвітлено традиційні знання пастухів, які рекомендувалося враховувати при формуванні природоохоронної політики. Часто проблемою є завантаженість пастухів у конкретну пору року. У деяких країнах пастухам платять власники овець. Вночі тварин утримуються у загонах. У Франції місячна зарплата пастуха становить 2 400 євро. Пастухи зарекомендували себе там як надійний засіб захисту, але знайти хорошого пастуха складно.

Ще однією темою, що обговорювалася, стали заходи профілактики шкоди, яку завдають великі хижаки тваринництву. Рекомендуються зміни в системі управління у передбачуваний період отелення. У Словенії здавна існує досвід охорони великої рогатої худоби переважно до 6-місячного віку з допомогою спеціально навчених собак. Також було показано, що молодняк є найбільш вразливою стадією великої рогатої худоби (у Німеччині близько 80% нападів великих хижаків на велику рогату худобу припадає на телят до 2-тижневого віку).

У Карпатах все ще реєструються такі форми браконьєрства, як незаконний відстріл, отруєння. Досі використовуються пастки та незаконна торгівля живими тва-

ринами. Основною проблемою, яка мотивує браконьєрство, є те, що великих хижаків деякі мисливці розглядають як конкурентів за дичину. Проблемами у судовому переслідуванні браконьєрства є брак інформації та корупція. Проблемаю є також непослідовність законів про охорону дикої природи у деяких країнах (Parr, 2024).

Обговорення питання браконьєрства було зосереджено на мотивації незаконного відстрілу, яке загалом може включати конкуренцію за копитних, шкоду тваринництву та трофейне полювання. Навіть у випадках, коли мисливець випадково стріляє не в ту тварину, треба починати розслідування.

Ще однією темою, що обговорювалася, був досвід отруєння великих тварин, який дуже складно розслідувати, оскільки часто важко відстежити винуватця.

В українських Карпатах рівень браконьєрства в останні два роки помітно знизився через заборону полювання та зменшення кількості потенційних браконьєрів (багато чоловіків призвані в лави збройних сил України або виїхали за кордон).

5. Правова охорона великих хижаків

5.1. Правова охорона великих хижаків у Карпатах

Словаччина

Лукаш Загорець (Zahorec, 2024) охарактеризував збитки, спричинені риссю, вовком та ведмедем. Збитки, завдані риссю у 2023 році, становили приблизно 2 000 євро. Рись у Словаччині є видом, який суворо охороняється. Збитки, завдані вовками за останній рік, становлять 530 000 євро. Популяція вовків збільшується, тому квота на відстріл, швидше за все, теж збільшиться. Збитки від ведмедя минулого року оцінюються у 500 000 євро. І шкода від вовків і ведмедів продовжує зростати. Тому створюється центр для вирішення проблем ведмедів. Вони розглядають відстріл особин ведмедів як крайній захід для вирішення конфліктів. У найближчі місяці також буде запроваджено систему захисту майна.

Що стосується вовка, то дозвіл на його відстріл відновлений (1 листопада – 15 січня) і переглядатиметься щороку. З 1 березня з'явилася нова інструкція щодо вибракування проблемних ведмедів. Наразі у Словаччині працює 5 груп щодо конфліктів з ведмедями.

Чехія

Яна Фуглікова (Fuglikova, 2024) розповіла, що основними видами діяльності, пов'язаними з великими хижакими в Чехії, є плани дій. Для вовка такий план дій вже запроваджений, для рисі і ведмедя на стадії підготовки. Держава надає відшкодування збитків, превентивні заходи та компенсації за юридичні обмеження. Дані про збитки, завдані вовками, є публічними та прозорими на спеціальному сайті. Новим інструментом є План з надзвичайних ситуацій для проблемних особин вовків.

У даний час ведмеді зустрічаються тільки на крайньому заході країни. Щодо вовків, то у вересні 2023 року у 29 зграях налічувалося 120-150 вовків. Для вовків мета Плану дій полягає в тому, щоб мати стабільну популяцію, мінімізуючи кількість завданої ними шкоди. У країні останнім часом зростає кількість збитків від нападів вовків, що супроводжується наростанням невдоволення серед фермерів.

Румунія

Мігай Поп (Pop, 2024) заявив, що, згідно з останнім звітом, популяції всіх трьох видів великих хижаків у Румунії перебувають у задовільному стані. Існує Національний план дій щодо вовка і ведмедя. З 2021 року в Румунії діє група реагування на конфліктні ситуації з великими хижакими. Для ведмедів існує дві квоти на відстріл: превентивна та на проблемних особин. Відстріл з мисливськими цілями заборонений. З 2018 по 2023 рік у країні відстріляли 14 рисей. Було наголошено, що збереження видів великих хижаків – це не стільки питання екології, скільки стосунків з людьми.

Угорщина

Лаура Дьоседь-Єлінек (Dioszegi-Jelinek, 2024) представила національне законодавство та плани збереження видів великих хи-

жаків. Чисельність рисі та ведмедя в Угорщині протягом останніх 10 років повільно збільшується. Поки що нагляд та запровадження пасивного захисту власності від великих хижаків було достатньо, тому не поставало питання про компренесачії. Для вовка Національний план дій запроваджено з 2004 року і в даний час він знаходиться на стадії перегляду. План дій для рисі запроваджений з 2001 року. В Угорщині також існують плани врегулювання конфліктів, однак вони потребують перегляду. Популяція вовків зараз, схоже, скорочується через браконьєрство та смертність на дорогах.

Україна

Ярослав Довганіч (Dovhanych, 2024) охарактеризував стан популяції великих хижаків в Україні протягом багатьох років. У минулому ведмеді були широко поширені по всій країні, але сьогодні збереглися тільки в Карпатах і на півночі країни. За останні 50 років популяція ведмедів скоротилася з 1 300 до приблизно 300 особин. В Україні налічується близько 500 рисей, однак з 1994 року, коли рись внесли до Червоної книги України, ситуація суттєво не змінилася. Згідно з офіційними даними, чисельність вовка в Україні становить 2500-2700 особин. В українських Карпатах нараховується близько 350 особин вовка. Офіційні дані про чисельність великих хижаків, ймовірно, завищені через подвійний підрахунок одних і тих же тварин. Отже, реальна картина для ведмедів і рисей напевно ще гірша, ніж на папері. Чисельність вовків в Україні останнім часом почала помітно зростати через заборону відстрілу у зв'язку з війною. Почали зустрічатися досить великі вовчі зграї. Так у січні 2024 року під полониною Апецька на фотопастку зафіксована вовча зграя з 14 особин. В Україні вовк оголошений "шкідливою" твариною – відстріл і відлов поза сезоном полювання проводяться мисливцями за наявного дозволу відповідних органів. Штраф за відстріл вовка значно менший, ніж за рись або ведмедя. Штраф за незаконний відстріл вовка 2000 грн (близько 47 €), ведмедя – близько 130 000 грн (близько 3000 €)

і рисі – 20 000 грн (близько 400 €). Для рисі та ведмедя запроваджені національні плани дій.

Польща

Кароліна Паулевич-Базала (Paulewicz-Bazala, 2024) представила загальні дані про популяції великих хижаків. Популяція вовків у Польщі збільшується, моніторинг триває. Моніторинг вовків ґрунтується на двох підходах: національному (для визначення поширення) та регіональному (для оцінки загрози). У 2001 році налічувалося 510 вовків, у 2020 році – 2500. У Польщі охороняється 53,7% лісів країни. Служба охорони державних лісів бере активну участь у проведенні моніторингу. У польських Карпатах налічується близько 1000 особин вовка. У Польщі вовк охороняється на національному рівні. Рішення про регуляцію чисельності вовків ґрунтуються на Директиві про оселища. Загальна щорічна компенсація для всіх видів, що охороняються, становить 178 000 євро. 77% шкоди, завданої вовкам, припадає на дрібну худобу. Перед застосуванням відстрілу необхідно вживати профілактичні заходи. Рись у Польщі є видом, що суворо охоронявся з 1995 року і до 2016 року. Наразі рись може відстрілюватися за дозволом Міністерства охорони довкілля.

Сербія

Татьяна Спіркович (Spirkovic, 2024) окреслила правове підґрунтя охорони навколишнього середовища та природи в Сербії. Ведмідь є видом, що знаходиться під суворою охороною. У Сербії існує три мікропопуляції ведмедів, які налічують понад 100 особин. План управління популяцією бурого ведмедя був розроблений у 2023 році. Рись також суворо охороняється. Вовк охороняється заборонаю на полювання лише кілька місяців на рік. Поточна оцінка чисельності вовків становить 1850 особин. У 2024 році у Сербії оновили плани управління популяціями ведмедя та рисі. Плюсами існуючих практик є плани управління, туризму, поліпшення громадської думки і мисливська інформаційна система. Мінусами є відсутність національного плану

управління популяцією вовка та загальнонаціональної стандартизованої програми моніторингу, а також брак фінансування.

5.2. Правова охорона великих хижаків у Альпах

Німеччина

Катаріна Штаєр (Steyer, 2024) представила різні установи Німеччини, які займаються великими хижаками. Є лише спорадичні свідчення про бурих ведмедів, найближча життєздатна популяція яких знаходиться за 120 км (Трентіно, Італія). Для ведмедів у Баварії з 2007 року існує поступовий план управління, який зараз перебуває на початковому етапі впровадження. Що стосується рисі, то існує три різні популяції, засновані на реінтродукції. По вовку є план управління, який діє з моменту поправки 2020 року до федерального закону про охорону природи LEX WOLF (практичне керівництво з управління вовками). План управління дозволяє відстрілювати окремих членів вовчої зграї у разі завдання шкоди худобі, навіть якщо це було віднесено не до якогось конкретного вовка, а до конкретної зграї. Проблеми з вовками: гібриди, одомашнені вовки, завдані збитки. Утримання вовків на дачах заборонено. Гібридів вибраковуюють. Співфінансування заходів та виплата компенсацій за завдану вовками шкоду здійснюється на рівні провінцій.

Італія

Вінченцо Жервасі (Gervasi, 2024) розповів, що Італія зараз перебуває на перехідному етапі. В альпійському регіоні налічується близько 1000 особин вовків. Ведмідь має тенденцію до збільшення популяції, близько 100 особин з обмеженим зв'язком. За системою управління Італія поділяється на 7 провінцій. Італійський інститут охорони навколишнього середовища та досліджень (ISPRA) надає технічний висновок щодо відстрілу великих хижаків. Відстріл повинен бути санкціонований Міністерством екології та енергетичної безпеки на підставі технічного висновку. Однак, майже всі від-

стріли ведмедів і вовків були припинені завдяки втручанню зоозахисних організацій.

Швейцарія та Ліхтенштейн

Мануела фон Аркс (von Arx, 2024) представила концепції управління в обох країнах. У Швейцарії ситуація складна через розподіл ролей між конфедерацією та кантонами. Для рисі (близько 250 особин) заходи управління популяцією можуть вживатися при високих втратах в мисливських угіддях, наприклад, копитних, але досі такі заходи не вживалися, оскільки жодного разу не було доведено, що за зниження популяції відповідальна рись. Ведмідь зустрічається в країні лише епізодично, а управління ґрунтується на типології поведінки. Вовчі зграї вперше були виявлені в 2012 році, з того часу чисельність вовка стрімко зростає. Для вовка підготовлено нове керівництво та законодавство, яке набуде чинності у лютому 2025 року. Одним із критеріїв є шкода, завдана тваринництву. Зменшено кількість порогів для видачі дозволу на відстріл. Існує два типи регулювання: проактивна регуляція (до того, як буде завдано серйозної шкоди) і реактивна регуляція (реакція на завдану шкоду або шкідливу поведінку). Для проведення проактивної регуляції необхідно довести, що певна зграя може завдати шкоди навіть при тому, що пасовища надійно захищені. У Швейцарії встановлена мінімальна чисельність вовка – мінімум 12 зграй повинні залишатися на території країни. При регулюванні чисельності вовка дозволено знищувати лише половину або дві третини вовчат у виводку. Реактивна регуляція означає ліквідацію частини вовчат щороку.

Австрія

Алдін Селімович (Selimovich, 2024) представив юридичний досвід в Австрії. Моніторинг і управління великими хижаками організовані в дев'яти федеральних землях по-різному відповідно до їх законодавства. Ведмідь є мисливським видом у 9 провінціях, але на нього заборонено полювати (в Австрії на даний час ведмеді не зустрічаються). План управління популяцією ведмеда

діє з 2005 року. Для рисі не існує офіційного плану управління в жодній з провінцій Австрії. Для вовків існують офіційні рекомендації щодо управління, розроблені спільно з владами провінцій та університетами. Провінції мають свої правила. Основним критерієм для відстрілу є шкода, заподіяна вовками і агресивними особинами. Кожна ситуація розглядається в кожному конкретному випадку, виходячи з конкретних умов. У 2022-2024 рр. було відстріляно 15 вовків. Вовків можна відстрілювати, якщо вони наближаються до людського поселення на відстань до 200 м.

Словенія

Міха Маренче (Marence, 2024) пояснив поточну ситуацію щодо великих хижаків у Словенії. Для ведмедів річна квота на відстріл встановлюється на основі експертної оцінки. Основна причина відстрілу – конфлікт з інтересами людей. У період з 2019 по 2022 рік відстріл великих хижаків було припинено завдяки втручанню неурядових організацій. Для вовків аналогічна ситуація з відстрілом була аж до 2017 року. З тих пір тільки 1-3 особини можуть бути вилучені зі зграї, якщо вони завдають серйозної шкоди (не менше 3 нападів на великих тварин, що пасуться, або 9 нападів на пасовищах на дрібних тварин з надстандартним захистом і на території однієї зграї). Згідно з національними рекомендаціями, гібриди повинні негайно знищуватися. Що стосується рисей, як приклад хорошої практики природоохоронних заходів пан Маренче виділив проєкт LIFE Lynx, завдяки якому було реінтродуковано 18 особин (загалом у Словенії та Хорватії).

Франція

Ніколь Жілен (Guillain, 2024) описала ситуацію з великими хижаками Франції. Всі три види суворо охороняються. Ведмідь знаходиться під загрозою зникнення – наразі їх є 76 особин. Розробляється план дій (без режиму регулювання чисельності), а також протокол відлякування ведмедів та протокол для проблемних ведмедів. У Франції налічується від 100 до 150 особин рисі. В да-

ний час не проводиться ні реінтродукція, ні відстріл. Вовків підраховують щороку, їх налічується близько 1 100 особин. Для оцінки популяції вовків використовується тільки генетичний аналіз. Наразі триває робота над п'ятим випуском Національного плану дій (повний пакет програм). Встановлено понижуючий трирівневий режим відстрілу вовків для запобігання серйозної шкоди їх популяції, а квота становить 19% від їх чисельності (спеціалізовані мисливці, обрані місцевою владою).

Список посилань

- Довганич Я.О. Вовк (*Canis lupus* L.) як важливий компонент лісових екосистем у зоні діяльності Карпатського біосферного заповідника // Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України, 2016. – № 1. – С. 43–54.
- Довганич Я.О. Досвід проведення синхронного обліку великих хижаків (ведмідь, рись, вовк) у зоні діяльності Карпатського біосферного заповідника. – Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України, 2021. – Том 6, № 1. – С. 38–48.
- Berce T. Conflict prevention in the Alps // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 6.
- Boitani L. 2018. *Canis lupus* (Europe assessment) (errata version published in 2019). The IUCN Red List of Threatened Species 2018: e.T3746A144226239. Accessed on 08 October 2023.
- Cherepanyn R. M., Vykhor B. I., Biatov A. P., Yamelynets T. S., & Dykyu I. V. 2023. Population dynamics and spatial distribution of large carnivores in the Ukrainian Carpathians and Polissya. *Biosystems Diversity*, 31(1), 10–19.
- Dioszegi-Jelinek L. Conservation policies for large carnivores in Hungary // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 9.
- Dovhanych Y. Conservation policies for large carnivores in Ukraine // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 10.
- Hubert D. 2018. *Ursus arctos* (Europe assessment) (errata version published in 2019). The IUCN Red List of Threatened Species 2018: e.T41688A144339998. Accessed on 08 October 2023.
- Gervasi V. Conservation policies for large carnivores in Italy // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 11.
- Groff C. Population status and monitoring of brown bear in the Alps // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 4.
- Guillain N. Conservation policies for large carnivores in France // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 12.
- Fuglikova J. Conservation policies for large carnivores in Czechia // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 9.
- Kubala J., Čirović D., Duľa M., Kutal M., Myslajek R., Nowak S., Pop M., Shkvyria M., Sin T., Szemethy L., Tám B., & Zlatanova, D. 2021. Conservation needs of the Carpathian lynx population. *Cat News. Special Issue 14*, IUCN SSC Group, Bern, 12–15.
- Kubala J., Guimaraes N. F., Cherepanyn R., Dirirka T., Dregubiak P., Duľa M., Gombkötő P., Koval N., Kropil R., Kutal M., Rzepkowski R., Sütő D., Tám B., Uhrinová R., Yamelynets T., Zwijacz Kozica T. Status report on existing large carnivore population data and information in pilot areas. 2023. – <https://www.interreg-central.eu/projects/leca/>

- Kubala J. Population status and monitoring of Eurasian lynx in the Carpathians // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 2.
- Kutal M., Váňa M., Suchomel J., Chapron G., & López-Bao J. V. 2016. Trans-boundary edge effects in the western carpathians: the influence of hunting on large carnivore occupancy. PLoS One 11 (12): e0168292.
- LIFE Lynx project. – <https://www.lifelynx.eu/>
- Marence M. Conservation policies for large carnivores in Slovenia // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 12.
- Marucco F. Population status and monitoring of wolf in the Alps // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 5.
- Molinari-Jobin A. Population status and monitoring of Eurasian lynx in the Alps // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 3.
- Papp C. Conflict prevention in the Carpathians // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 5–6.
- Papp C. The issue of poaching in the Carpathians // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 7.
- Paulewicz-Bazala K. Conservation policies for large carnivores in Poland // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 10.
- Pop M. Population status and monitoring of brown bear in the Carpathians // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 3.
- Pop M. Conservation policies for large carnivores in Romania // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 9.
- Selimovich A. Conservation policies for large carnivores in Auatria // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 12.
- Skrbinsek T. Countering genetic erosion of lynx population in Dinaric Mountains and Eastern Alps // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 2.
- Spirkovic T. Conservation policies for large carnivores in Serbia // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 10.
- Steyer K. Conservation policies for large carnivores in Germany // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 11.
- Von Arx M. Conservation policies for large carnivores in Switzerland and Lichtenstein // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 11–12.
- Zahorec L. Conservation policies for large carnivores in Slovakia // Joint conference of the Alpine and Carpathian Conventions for the exchange of practices on management of large carnivores. 6th-8th March 2024, Brdo pri Kranju, Slovenia. Report on the event. – p. 8.

Я.О. Довганич